

טיאנוס, ששימשה שגרירת מקסיקו בישראל עד למותה הטראגי באוגוסט 1974.

שנים לפני בואה לישראל זכתה מרת קאס-טיאנוס להכרה בינלאומית וספריה תורגמו לשפות שונות. היא התחילה את דרכה כמשרתת ולא חדלה להיות משוררת גם כשכתבה פרוזה. בתחילה היתה שירתה ביטוי לכאב וזעק, ובסוף דרכה פיתחה יכולת התבוננות מרתוק, תפיסה אירונית של החיים, כולל חייה היא. המשקע הטראגי שביצירותיה הראשונות נעלם בשיריה האחרונים, ובמיוחד במחזה "הגשיות הנצחית".

רוסארי קאסטיאנוס קלטה את ייסורי האשה המקסיקאית האומללה, במיוחד הרווקה, מחורסרת-המעמד, הנצלבת יום-יום בגלל מושגי חברה קפואים בארץ-מולדתה, ובמחוז-מולדתה צ'יאפס. היא הודהה עם הממזר, הבן הלא-חוקי למשפחה ולחברה, החייב להתבלט ולהוכיח כי יש לו אב שהוא דומה לו, אף אם כדי להוכיח זאת עליו להתאכזר לאמו, האשה הלא-חוקית. בסיפוריה, כמו בספרות המקסיקאית כולה, הממזר והבנים האבודים שהאבות זנחו אותם יוצאים לחיפוש נואש אחר האב כדי למצוא את הזהות העצמית. הסופרת גילתה גם את האינדיאני המושפל, שהוא רוב במחוז-מולדתה, האדון לשעבר של הארץ שאחרים שולטים בה. בני עם זה הפכו נושא מרכזי ביצירתה הפרוזאית כולה, ובמיוחד ברומן הראשון "באלון קאנאן".

ברומן מורגש שהמשוררת התלבטה קשה בבואה זו פעם ראשונה לכתוב רומן, אף שכבר ניסתה כוחה לפני כן בכתיבת סיפורים קצרים. היא רצתה לספר על המיפגש הטראגי בין הספרדי ובן-התערובת ובין האינדיאני-מגע של אמונות, השקפות-עולם ועימות אלים, שיצר את האופי המיוחד של בני-עמם. כך מצאה דרכה-היא לבטא את האינדיאני ולא לתארו מתוך ריתוק, כשהסיפור מובא מפי ילדה בת שבע החושבת כאינדיאנית ומתבטאת כמשוררת. בדרך זו הצליחה לתת ביטוי לנפשות הפועלות השונות, כשהאוטוביוגרפיה משמשת חומר-גלם להתפתחות העלילה.

שנערים נוהגים לקרוא; הוא התייחס אל הקיבוץ כאל בית אך לא קיבל אף אחת ממוסכמותיו כמובנת-מעצמה; הוא השתייך אמנם לקולקטיב (לקיבוץ, לקבוצת הכדורסל, לגדוד בצה"ל), אך נהג בו כאינדיבידואליסט החושב באורח עצמאי. גם במסלול התקדמותו כמבוגר לא הלך בדרך-המלך, ואפיינית לכך הרצאתו על "השיפוט הערפי בעבודת הכל-כלן", שאף היא מתפרסמת בספר.

צורות האיגרות שנכתבו במסיבות פרטיות ובאמצעותם נגלים צדדים אחדים בלבד מאישיותו של כותבם, ואף אלה רק בתקופות של ניתוק מן הזולת שהיה קשור אליו קשר עז—נקראים כיצירה מתמשכת שנחשפים בה דף-דף פנים נוספים של כותבם. גילוי זה יש בו משום הרפתקה מרתקת.

עם תום הקריאה בספר נותרים סימני-שאלה אחדים, ששית החברים וקינת אחיו (המשורר יחיאל חוק) אינם מסייעים לסלקם (הללו רק מגלים עד כמה חיצונית היתה היפרותם של חבריו אתו): כיצד צבר, בן קיבוץ, שהתחנך בבית ישראלי טיפוסי של יוצאי אירופה המזרחית, הצליח להגיע בגיל צעיר אל הטוב והיפה בספרות, להתמודדות עם בעיות מהותיות בפילוסופיה, לניסוח שבתשתיתו עושר לשוני, כשעמיתיו וסביבותיו לא רק שאינם מעודדים זאת אלא שעודם שרויים בתהליך האנטי-תרבות? מניין בא לו הכוח לסול לו נתיב עצמאי, בלי להתנגש עם סביבתו ובלי לפתח מרידות ולעורר התנגדות? ועוד: כיצד עמד לו כוחו לברור את היפה מתוך גלי הכיעור סביבותיו, וכיצד גבר על עצב של אבדן ושל מצוקה נוכח דפוסי-התנהגות נמוכים בסמוך לו?

א. ז.

באלון קאנאן

"באלון קאנאן" הוא הרומן הראשון של המשוררת, הסופרת והמחזאית רוסארי קאס-

* רוסארי קאסטיאנוס: באלון קאנאן; תירגם: יוסף דיין (ערך: נתן יונתן); הוצאת ספרית פועלים, 1974; 216 עמ'.

בתחילתו. האב נמצא במרחקים, מנותק מן המתרחש בביתו ומנסה להשיג מחדש זכויות על אדמותיו. האם נמצאת על סף הטירוף והילדה בלי אח, ו"נאנה", האומנת האינדיאנית, שהיא האם האמיתית, מבקשת את סליחת הקרבן ואת טיפולם של המלאכים בבדידותו בקרח שבקבר. עולם מדכא מחוסר דיאלוג, בו יחסי-אנוש הם מונולוגים מקבילים ואין איש מבין לנפש זולתו. כך הפך הרומן לא רק ביטוי מקומי של ארץ מולדתה אלא דראמה של בדידות, כשל וחוסר מגע בין בני-אדם, נושאים שעתידיהם היו לבוא על מלוא ביטויים ביצירותיה המאוחרות יותר בפרוזה.

נ. מ.

חלומו של ברונו

סיפורה של אייריס מרדוק, הסופרת האנגלית ממוצא אירי, מעוצב כולו בקירבת המוות. כל העלילה מתרחשת סביב למיטתו של ישיש גוסס, חוקר-חובב של חיי העכבישים, וגיבורי הסיפור מפרפרים כזבובים הנחפרים סים בקורי העכביש ועומדים לגורלם, ודווקא לא בצעירותם אלא בשנות החמישים והשישים לחייהם. עובדה זו קובעת את תגובותיהם ואת מאבקם, ובכך ייחודם. שלא כדמויות הצעירות יותר, הדומות, פחות או יותר, לגיבורי הרומנים המקובלים, נושאים האנשים המבוגרים והקרבים לערוב-יומם את כל משאה וריבה של העלילה על כתפיהם. הישיש הגוסס נמצא כבר בתחום הלילה והמוות, אך בנו ובתו, המסתבכים בעלילות אהבה מאוחרת, צועדים לקראת הלילה, מתוך חיפוש מקלט "מעולם נורא של אילות, אלימות וערבוביה".

הזקן חי בתוך מחשבותיו, בכעין חלום. כל הזמן הוא עושה את סיכום שנות חייו הארוכות. משגים וטעויות הם שקבעו את מעגל קיומו. בימים ובלילות של הגסיסה הממור-

כילדה קטנה בחברה פטריארכלית, בה מתחשבים רק בגברים, חשה את כל הכאב הצורב ואת עלבון היותה בלתי-רצויה. בצער ובאימה היא שומעת מפי אמה שהיא מוכנה להקריב אותה אם יהיה צורך למען יחיה אחיה, הבן-הזכר והיורש. הימים ימי מרד כללי בעקבות ריפורמות מרחיקות-לכת של שלטון מרכזי מתקדם. בתוך הקלחת של מרדנות אינדיאנית, שבסופו של דבר לא תביא לשום שינוי במצב הקיים, מתלבטות הנפשות הפועלות. ססאר, הפטריארך הלבן, אבי הילדה, השקיע ביחסיו עם בני הגזע האחר סמכותיות של בעל לגבי קניינו. הוא מקבל בחזרה מה שתרם למירקם היחסים ההדדיים. אשתו הצעירה זוראידה, בת העניים שהרגשתה כעבד כי ימלך, סובלת את אימת הקללה הרובצת על המשפחה. אלברטו, הממזר, נקלע למצבים אומללים כדי להוכיח את השתייכותו למשפחת האב הלבן. אותו ממזר נרצח על-ידי האינדיאנים מכוח פעולה מאגית. הוא הרג את הנפש החיצונית שבו, את צלו בצורת איל. אותה מיתה באה עליו עצמו כאשר פלח את מצחו כדור כגון זה שפלח את מצח האיל.

מועצת הפועתה של הרווקה הזקנה מאטילדה, אשה בזויה בעיני הבריות, שחיי החברה אינם מאפשרים לה להגיע לאיחוד המקווה עם הגבר האהוב. היא יכולה לשקם את חייה על-ידי נישואים עם הממזר הצעיר והיפה, אך בגלל מחיצות-מוצא ביכרה את הזנות על האהבה, כדבריה. אסור לאהוב בחברה זו, אסור ליהנות בחברה הגורסת שהנאה היא מיצירות השטן ורק הסיגופים הם מנת-חלקו של בן-תרבות.

בהתגוששות טראגית בין תרבויות ואנשים מצאו מגלי-עתידות שאחד מבני המשפחה דינו למות. אז משביעה האם את מי שמוכן לשמוע ואת הגורל עצמו שיביאו מוות על הילדה ולא על הבן היחיד. בייאוש מתגוננת הילדה על-ידי מאגיה נגדית ובגניבת מפתח מן הפנסיה האסורה, בתקופה של רדיפות על הדת הנוצרית. היא מביאה לשקיעתו של אחיה ולמותו, וכך הנבואה מתקיימת.

הבדידות בסוף הרומן מדכאת יותר מאשר

* אייריס מרדוק: חלומו של ברונו; תרגום: ג. אריוך; עם עובד / ספריה לעם, תל-אביב, 1975; עמ' 261.